

CESARANO v. Italy (№ 71250/16)

Обставини справи

Справа стосувалася відмови національних судів у задоволенні клопотання заявника про скорочення його покарання з довічного позбавлення волі до 30 років строкового позбавлення волі, що, на його думку, впливало з його вибору бути судимим за процедурою спрощеного провадження. На відміну від справи *Scoppola v. Italy* (no. 2) ([GC], № 10249/03, 17 вересня 2009 року), заявник був допущений до цієї процедури в той час, коли закон, який він визначив як *lex mitior* (Закон № 479 від 1999 року), більше не був чинним.

Заявник, *Ferdinando Cesarano*, є громадянином Італії, який народився в 1954 році і наразі відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі в місті Л'Аква (Італія).

Пан *Cesarano* постав перед судом за масове вбивство (*strage*) та вбивство в 1995 році. 2 січня 2000 року, коли судовий процес над паном *Cesarano* ще тривав, набув чинності новий закон (Закон № 479 від 16 грудня 1999 року), який дозволив обвинуваченим, до яких може бути застосоване довічне позбавлення волі, обирати розгляд справи за спрощеною процедурою, що передбачає максимальний термін позбавлення волі в 30 років замість довічного позбавлення волі з денною ізоляцією. Пан *Cesarano* мав можливість подати клопотання про спрощене провадження (4-ter Декрету-закону № 82 від 7 квітня 2000 року), оскільки судовий розгляд його справи тривав, але він вирішив не робити цього. Подальша зміна в законодавстві (Декрет-закон № 341 від 2000 року) передбачала, що лише обвинувачені, до яких може бути застосовано довічне позбавлення волі без денної ізоляції, можуть отримати скорочення строку позбавлення волі до 30 років після судового розгляду за спрощеною процедурою. Натомість ті, кому загрожувало довічне позбавлення волі з денною ізоляцією, як у випадку пана *Cesarano*, мали право лише на зменшення покарання до довічного позбавлення волі без денної ізоляції.

У жовтні 2007 року пана *Cesarano* було засуджено за пред'явленими обвинуваченнями в порядку звичайної процедури.

У вересні 2009 року Велика Палата ЄСПЛ ухвалила рішення у справі *Scoppola v. Italy* (no. 2) ([GC], № 10249/03). Вона встановила порушення статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону) у зв'язку з тим, що італійські суди не призначили пану *Scoppola* більш м'яке покарання у вигляді 30 років позбавлення волі, незважаючи на те, що він був засуджений за процедурою спрощеного провадження.

У лютому 2010 року вирок пану *Cesarano* було скасовано і призначено повторний судовий розгляд. У жовтні 2012 року пан *Cesarano* звернувся з проханням про розгляд його справи в порядку спрощеного провадження. У

вересні 2013 року суддя попереднього слухання в Римі (*giudice dell'udienza preliminare*) визнав заявника винним в порядку спрощеного провадження і призначив йому покарання у вигляді довічного позбавлення волі без денної ізоляції, зазначивши, що його ситуація не була подібною до ситуації пана Scoppola, який просив про розгляд справи в порядку спрощеного провадження на час чинності закону, що передбачав зменшення строку покарання до 30 років позбавлення волі (Закон № 479 від 1999 року). З цим вироком погодилися Апеляційний суд Риму та Касаційний Суд Італії.

Посилаючись на статтю 7 Конвенції (ніякого покарання без закону), пан Cesarano стверджував, з огляду на принципи, викладені у справі *Scoppola v. Italy* (no. 2), що оскільки його судили в порядку т. зв. спрощеної процедури – коли обвинувачений відмовляється від певних процесуальних прав, щоб отримати вигоду від зменшення строку покарання – він повинен був мати право на більш м'яке покарання у вигляді 30 років позбавлення волі. У заяві також порушувалися питання за пунктом 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Оцінка Суду

Щодо статті 7 Конвенції

Заявник вперше постав перед судом у 1995 році, і на той час, з огляду на рішення Конституційного Суду № 176 від 1991 року (див. пункт 34 цього рішення), він все ще не мав права вимагати розгляду справи у порядку спрощеного провадження (пункт 65 рішення).

Коли Законом № 479 від 1999 року було знову запроваджено можливість для обвинувачених, яким може бути призначене довічне позбавлення волі, обирати спрощену процедуру і, як наслідок, отримати максимальне покарання у вигляді 30 років позбавлення волі, провадження у справі заявника перебувало на стадії розгляду судом першої інстанції (пункт 66 рішення).

Відповідно до перехідних положень, що містяться у розділі 4-ter Декрету-закону № 82 від 2000 року, який набув чинності 8 червня 2000 року, обвинувачені могли подати клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження на найближчому доступному судовому засіданні. Однак заявник не скористався цією можливістю (див. пункти 8–9 цього рішення) (пункт 67 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що засудження заявника судом першої інстанції було скасовано Апеляційним судом Неаполя, який направив справу прокурору для подачі нового обвинувального акта до компетентного суду (див. пункт 13 цього рішення). 2 жовтня 2012 року, після того, як заявник знову постав перед судом, він звернувся з клопотанням про розгляд його справи в порядку спрощеного провадження (див. пункт 14 цього рішення). Заявнику було надано доступ до

цієї процедури, і після судового розгляду його було засуджено до довічного позбавлення волі без денної ізоляції (див. пункт 17 цього рішення) (пункт 68 рішення).

ЄСПЛ урахує той факт, на якому наголошував Уряд і який впливає з національних рішень по суті справи, а також з усталеної національної судової практики, що, на відміну від заявника у справі Scoppola (згаданий вище), заявник у цій справі звернувся з клопотанням про застосування процедури спрощеного провадження задовго до того, як до законодавчої бази щодо винесення вироку в порядку спрощеного провадження були внесені більш суворі зміни, оскільки максимальний строк у 30 років позбавлення волі був замінений довічним позбавленням волі без денної ізоляції відповідно до статті 7 Декрету-закону № 341 від 2000 року, який набув чинності 24 листопада 2000 року (пункт 69 рішення).

На цьому етапі питання, на яке ЄСПЛ мав відповісти, полягало в тому, чи у світлі принципів, викладених у справі Scoppola (цитований вище), строк, протягом якого має бути визначений найбільш м'який закон, відраховується *in abstracto* з моменту вчинення правопорушення до винесення остаточного вироку, чи, коли йдеться про спрощені процедури, які залежать від клопотання обвинуваченого, строк починається з моменту, коли таке клопотання сформульоване. Адже саме в цей момент обвинувачений отримує право на зменшення покарання, що впливає з його вибору відмовитися від певних процесуальних прав (пункт 70 рішення).

Дійсно, заявник, посилаючись на справу Scoppola (цитовану вище, § 119), стверджував, що це положення містило найбільш м'яке покарання, передбачене законом у порядку спрощеного провадження, серед усіх законів, прийнятих у період між вчиненням ним правопорушень і винесенням остаточного судового рішення (пункт 73 рішення).

І навпаки, на думку Уряду та відповідно до національної судової практики, на яку він посилався (зокрема, рішення пленуму Касаційного суду у справі Giannone; див. пункт 43 цього рішення), саме дата подачі обвинуваченим клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження є початком відліку строку, який має братися до уваги для визначення закону, що встановлює більш м'яке покарання. Отже, з цієї точки зору, покарання у вигляді 30 років позбавлення волі, передбачене Законом № 479 від 1999 року, було б найбільш м'яким покаранням лише в тому випадку, якби обвинувачений подав клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, коли положення цього Закону були чинними, чого заявник не зробив (пункт 74 рішення).

ЄСПЛ, серед іншого, зазначив, що запровадження процедури спрощеного провадження італійським законодавством було прямо спрямоване на спрощення і, таким чином, прискорення кримінального провадження, і що

Рекомендація № R (87) 18 Комітету з питань запобігання корупції R (87) 18 Комітету міністрів Державам-членам щодо спрощення кримінального правосуддя (див. пункт 51 цього рішення) закликала Держави-члени, беручи до уваги конституційні принципи та правові традиції, характерні для кожної Держави, запровадити скорочені та спрощені процедури (останні також називаються «угода про визнання вини» або «*transactions pénales*») з конкретною метою вирішення проблем, пов'язаних із тривалістю кримінального провадження (див. *Di Martino and Molinari v. Italy*, №№ 15931/15 та 16459/15, § 34, 25 березня 2021 року) (пункт 76 рішення).

ЄСПЛ повторив, що хоча стаття 7 Конвенції гарантує, що кримінальні правопорушення та відповідні покарання мають бути чітко визначені матеріальним кримінальним правом, вона не встановлює жодних вимог щодо процедури, в якій ці правопорушення мають бути розслідувані та передані до суду (див. *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, №№ 11082/06 та 13772/05, § 789, 25 липня 2013 року). ЄСПЛ вважав, що процесуальний вибір обвинуваченого і подальші умови будь-якої угоди між обвинуваченим і Державою мають вирішальне значення, коли йдеться про застосовне покарання, оскільки тривалість зменшеного покарання, яке може бути призначене у разі засудження, чітко визначена законом, чинним на момент укладення угоди, на яку погоджується обвинувачений (пункт 78 рішення).

Фактично, обвинувачений обирає покарання, чинне на момент укладення угоди, тому саме це покарання необхідно порівнювати з подальшими покараннями, передбаченими законодавством у контексті спрощеного провадження, щоб визначити найбільш м'який закон, тоді як покарання, що застосовувалися в рамках спрощеного провадження до того, як обвинувачений обрав судовий розгляд за цією процедурою, залишаються незастосовними в конкретній ситуації обвинуваченого (пункт 79 рішення).

Отже, саме в цих рамках слід оцінювати дотримання національними судами зобов'язання застосовувати з кількох кримінальних законів той, положення якого є найбільш сприятливими для обвинуваченого (див. *Scoppola*, цитоване вище, § 108). Дійсно, хоча принцип залишається незмінним, якщо існують розбіжності між кримінальним законом, чинним на момент вчинення правопорушення, і наступними кримінальними законами, прийнятими до винесення остаточного рішення, суди повинні застосовувати закон, положення якого є найбільш сприятливими для обвинуваченого, належну увагу слід приділяти тому факту, що законодавець може на законних підставах поставити застосування деяких або всіх наступних положень закону в залежність від конкретних подій, таких як, зокрема, прохання обвинуваченого та/або його згода протягом встановленого строку на розгляд справи в порядку спрощеного провадження (див., для порівняння, *mutatis mutandis*, *Di Martino and Molinari*, цит. вище, §§ 34 et seq.) (пункт 80 рішення).

У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що, на відміну від заявника у справі Scoppola (згадана вище), який клопотав про спрощене провадження на попередньому слуханні одразу після набрання чинності Законом № 479 від 1999 року, у цій справі заявник не скористався можливістю подати клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження на першому слуханні після набрання чинності Законом № 479 від 1999 року, як він мав би право зробити згідно з відповідними перехідними положеннями. Натомість він свідомо вирішив подати таке клопотання через кілька років, після того, як був притягнутий до кримінальної відповідальності заново, 2 жовтня 2012 року (див. пункт 14 цього рішення) (пункт 81 рішення).

На той час, як було додатково підтверджено Конституційним Судом (див. рішення № 210 від 2013 року, згадане у пункті 39 цього рішення), частина 2 статті 442 КПК зі змінами, внесеними статтею 7 Декрету-закону № 341 від 2000 року, передбачала, що у разі засудження в порядку спрощеного провадження за злочини, що караються довічним позбавленням волі з денною ізоляцією, відповідним покаранням буде довічне позбавлення волі без денної ізоляції. Отже, на той час, коли заявник звернувся з клопотанням про спрощене провадження, покарання у вигляді 30 років позбавлення волі вже не було можливим покаранням за злочини, у вчиненні яких його обвинувачували під час розгляду справи за цією процедурою (пункт 82 рішення).

ЄСПЛ також зазначив, що італійське законодавство пропонує обвинуваченому можливість вибору різних процедур, деякі з яких надають перевагу у вигляді зменшення строку покарання в обмін на відмову від певних процесуальних гарантій. Існує кілька таких процесуальних шляхів і пов'язаних з ними покарань, відкритих для обвинуваченого. Необхідно враховувати, що перехід від одного шляху до іншого, з відповідним зменшенням покарання, залежить від процесуального вибору обвинуваченого та його вибору захисту, і відіграє певну роль (від вчинення правопорушення до остаточного засудження) у визначенні початкової точки відліку строку, протягом якого має бути визначено найбільш м'яке покарання, до винесення остаточного судового рішення у справі. Таким чином, покарання, що застосовуються абстрактно в процедурах спрощеного провадження до того, як особа зробить свій вибір, не повинні розглядатися як такі, що мають значення для визначення *lex mitior* у конкретній справі, оскільки вони не стосуються правових інструментів, що застосовуються *in concreto* в ситуації обвинуваченого. Висновок про протилежне підірвав би обґрунтування пропозиції вигоди в обмін на відмову від процесуальних гарантій, що лежить в основі вибору італійським законодавцем прискорення кримінального провадження в такий спосіб (див. пункти 51 і 76 цього рішення) (пункт 84 рішення).

Отже, в обставинах цієї справи саме дата подачі заявником клопотання про розгляд його справи в порядку спрощеного провадження є початком

відліку строку, який має ураховуватися при визначенні закону, що передбачає більш м'яке покарання. ЄСПЛ також погодився з аргументами Уряду, які ґрунтуються на відповідній національній судовій практиці, згаданій у рішеннях по суті справи заявника (див. рішення Касаційного Суду у справах Giannone та Ersolano, згадані у пунктах 43–49 цього рішення, та рішення Конституційного Суду № 210 від 2013 року, згадане у пунктах 35 і et seq.), що обставини цієї справи відрізняються від обставин у справі Scoppola (згаданій вище) тим, що заявник просив, і це прохання про судовий розгляд в порядку спрощеного провадження було задоволено в той час, коли Закон № 479 від 1999 року вже не був чинним і, в будь-якому випадку, задовго до того, як національне законодавство, що регулює питання встановлення строків покарання, було змінено на більш суворе (пункт 85 рішення).

У зв'язку з цим заявник не навів жодної причини, яка могла б виправдати його запізніле звернення та його вибір не звертатися з таким проханням під час дії Закону № 479 від 1999 року, хоча він мав таку можливість (див. пункти 55 та 56 цього рішення) (пункт 86 рішення).

З огляду на взаємозв'язок між матеріально-правовими та процесуальними аспектами в контексті спрощеного провадження (див. пункт 77 цього рішення), ЄСПЛ вважав, що, обравши спрощене провадження у той час, коли положення Закону № 479 від 1999 року, які передбачали максимальне покарання у вигляді 30 років позбавлення волі, були замінені положеннями розділу 7 Декрету-закону № 341 від 2000 року, які передбачали максимальне покарання у вигляді довічного позбавлення волі без денної ізоляції, заявник вже не мав права на покарання у вигляді позбавлення волі на строк 30 років (пункт 87 рішення).

Беручи до уваги той факт, що на прохання заявника суддя попереднього слухання погодився застосувати процедуру спрощеного провадження, яка була відсутня на момент вчинення правопорушень, ЄСПЛ вважав, що стаття 7 Декрету-закону № 341 від 2000 року, яка була чинною на момент подачі заявником клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, є подальшим кримінально-правовим положенням, що передбачає більш м'яке покарання (пункт 88 рішення).

У світлі вищевикладеного ЄСПЛ дійшов висновку, що, засудивши заявника до довічного позбавлення волі без денної ізоляції відповідно до цього положення, національні суди фактично застосували більш м'яке покарання у його справі (див., *mutatis mutandis*, Ruban v. Ukraine, № 8927/11, § 46, 12 липня 2016 року) (пункт 89 рішення). Тому, порушення статті 7 Конвенції не було.

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції

У цій справі не викликав сумнівів той факт, що, подавши клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження заявник, якому допомагав

адвокат за власним вибором, а отже, який був у змозі з'ясувати наслідки цього клопотання, однозначно відмовився від свого права на публічний розгляд, виклик свідків, подання нових доказів та допит свідків обвинувачення (ibid.) (пункт 95 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що така відмова була зроблена в обмін на певні переваги, які на момент подачі заявником клопотання, 2 жовтня 2012 року, включали незастосування денної ізоляції з покаранням у вигляді довічного позбавлення волі у разі засудження, як це передбачено частиною 2 статті 442 КПК зі змінами, внесеними розділом 7 Декрету-закону № 341 від 2000 року, який набув чинності 24 листопада 2000 року.

Виходячи з правової бази, що діяла на момент, коли заявник клопотав про спрощену процедуру, він не міг, в результаті зробленого ним процесуального вибору, законно очікувати на будь-яке інше покарання, окрім довічного позбавлення волі без денної ізоляції (пункт 97 рішення).

У світлі вищевикладеного ЄСПЛ дійшов висновку, що призначення цього покарання було передбачуваним і тому не порушило право заявника на справедливий судовий розгляд. Тому, порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було (пункт 98 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 17 жовтня 2024 року й набуло статусу остаточного 17 березня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.